

BARCZA LAJOS (1873(?)-1936)

A rákospalotai Kossuth-szobor alkotója

IRTA: Rátonyi Gábor Tamás

Barcza Lajos szobrászművész életéről igen keveset tudunk¹, születésének időpontjáról is ellentmondásos adatok vannak. Az bizonyos, hogy Zsámbékon látta meg a napvilágot, valószínűleg 1873. február 22-én (születésének évét a különböző források 1871 és 1874 közöttre teszik). Halálának időpontja a megtalált anyakönyvi bejegyzés alapján bizonyosnak tűnik: 1936. szeptember 30., a halál okaként tüdővész van feltüntetve, és az akkori lakhelyének, a VI. – mai XIII. – kerület Föveny utca 5-nek az anyakönyvi hivatalában jegyezték be. A bejegyzés szerint Barcza Lajost 63 esztendőskorában érte a halál.

Tanulmányait Vasadi Ferenc szobrásznál kezdte. Az elsősorban épületszobrászként ismert Vasadi az Iparrajziskolában volt tanár, egyebekben a XIX. századi szobrászat perifériájára szorult művészek tartja az utókor². Az Iparművészeti Iskolában (ma: Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) 1895-től a faszobrász Mátrai Lajos György volt a tanára³.

Az 1899 őszen Újpesten, az Árpád út 61. sz. alatt megnyílt Központi Szálloda épületének belső díszítését Barcza készítette⁴. Ugyanebben az évben már a párizsi Julian-akadémián (Académie Julian) tanul Raoul Verlet-nél. 1900-ban az Újpesti Közművelődési Kör által szervezett kiállításon szerepel⁵, s ugyanabban az évben a párizsi világkiállításon is bemutatja egy művét. 1902-ben Barcza indul a Vörösmarty Mihály születésének századik évfor-

dulójára kiírt szoborpályázaton. Műve lényegében visszhangtalan, a pályázatra benyújtott művekből rendezett kiállításról beszámoló Vasárnapi Újság is csak felsorolásszerűen említi nevét⁶ (végül 1908-ban Kallós Ede művét állítják fel a Vörösmarty téren). A Nemzeti Szalon 1903-as kiállításán három kisebb alkotásával vesz részt, de felbukkan a neve az 1904-es és 1905-ös katalógusban is.

Ettől kezdve az elérhető beszámolókból meg ritkul a neve. 1902–1903-ban a mai Magyar Képzőművészeti Egyetem elődintézményének, az Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezdének a keretében működött Strobl-féle szobrászati mesteriskolának lett a hallgatója⁷.

Az 1894-ben – Kossuth halálának évében – létrejött Kossuth Lajos Emlékének Megörökítésére Alakult Országos Bizottság majd' egy évtizedig gyűjtötte a pénzt, mire 1903-ban első ízben pályázatot hirdetett egy fővárosi Kossuth-szobor felállítására. Az 1905-ben zárult pályázat azonban eredménytelen volt, nyertest nem hirdettek. Az 1906-ban meghirdetett második pályázaton már indult Barcza Lajos is (emlékeztetőül: a rákospalotaiaktól szintén 1906-ban kapott megbízást Barcza). Mint ismeretes, ezen a pályázaton Horvay János munkáját hirdették győztesnek, ám még két évtizedet várn kellett, mire a művet az Országház épülete előtt leleplezték. Barcza pályaműve újfent visszhangtalan maradt, helyezést nem ért el, az elérhető sajtóbeszámolók említést sem

1 Ádámfy József, a világ Kossuth szobrai c. könyv szerzője a Magyar Nemzet 1973. február 13-i számában olvasói levélben számol be arról, hogy sikerült felvennie a kapcsolatot Barcza Lajos szobrászművész lányával, Janics Lászlónéval, akinek a segítségével feldolgozta a művész életrajzát. Arról azonban nem tudunk, hogy ez a „feldolgozás” bárhol is megjelent volna. Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont őrzi Ádámfy József Kossuth-szobrokhoz kapcsolódó hagyatékát (MKCS-C-I-78 fond), ám ott ilyen életrajzi anyag nem szerepel. Ezek szerint a művész életrajzát már egyszer összeállították, ám ennek publikálásáról nem tudunk, jelen életrajzi vázlatpontok összeállításához a szokásos segédanyagokat, forrásokat használtuk.

2 Déry Attila: Budapest eklektikus épületszobrászata (Országos Műemléki Felügyelőség 1991) 140. o.

3 Újvári Péter: Magyar Zsidó Lexikon (1929) Barcza Lajos szócikke. Megjegyzendő, hogy az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola 1880–1930 közti éveket feldolgozó évkönyvében a tanulók között nem szerepel Barcza Lajos neve.

4 Szöllősy Marianne: Képes Újpest – Árpád út 61. – Újpesti Napló 2007. február 16.

5 dr. Ugró Gyula: Az Újpesti Közművelődési Kör története – Újpesti Helytörténeti Értesítő 1995. január

6 A Vörösmarty-szobor pályatervei – Vasárnapi Újság 1902. szeptember 28. 641. o.

7 Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola évkönyve az 1925-26., és 1926-27. tanévekről 38. o.

**Erdélyi Mór fotója
az 1908-as Kossuth-szobor pályázatról**
MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI EGYETEM KÖNYVTÁRÁNAK GYŰJTEMÉNYE

tettek róla, létezéséről egyedül a Kossuth-szobor-pályázatra beérkezett modelleket végigfényképező Erdélyi Mór fotográfiájából tudunk⁸.

Barcza biztosan részt vett a sátoraljaújhelyi Kossuth-szobor el- vagy előkészítésében, legalábbis 1906⁹ és 1909¹⁰ között írásos dokumentumok tanúskodnak a zempléni kapcsolatról. A szobor 1911. május 28-i átadásakor azonban már Barcza nevét senki nem említi, pedig valamennyi, a szoboravatáson megtartott beszéd teljes szövegét megőrizték¹¹. Feltehetően 1909 és 1911 között Barcza kikerült a szobor elkészítésében részt vevők csoportjából, ennek okát azonban nem ismerjük. A szobor készítői közül Gárdos Aladár szobrászról, Gondos Imre építészről és Haraszthy Imre ércöntőről emlékeznek meg az átadásakor az elégedettség hangján.

Barcza 1906-ban bizonyosan Rákospalotán lakott, az iratok a Batthyány utca 47. (vagy 17.) számot jelölték címéül. Elképzelhető, hogy mint helyi lakos került a palotai szoborbizottság látókörébe, pályáztatásról legalábbis nincs tudomásunk¹². A palotaiak és Barcza Lajos későbbi kapcsolatáról nincsenek információink. Barcza 1909-ben már újpesti lakos.

Az I. világháború idejéből nincs adatunk Barczáról. Az 1900-as évek eleji sikertelen pályázatok és a rákospalotai Kossuth-szobor felállítása után neve már csak igen ritkán bukkan fel a művészeti élettel foglalkozó hírekben. 1930-ban még pályázott egy Lechner Ödön szobortervvel, azonban

az általános sajtóvisszhang szerint – anélkül, hogy konkretizálták volna véleményüket az egyes művekkel kapcsolatban – a pályázat gyengén sikerült¹³. Utolsó kiállítása 1931-ben volt, szintén a Nemzeti Szalonban két művel¹⁴.

Vélhetően a világháborút követően kereskedelmi pályát kezdett, élete utolsó szakaszában malomügynökként dolgozott. A rákospalotai Batthyány utcai lakása – esetleg műterme – a címjegyzékekben fel-felbukkan. Az 1929-es telefonkönyvben szerepel egy Barcza Lajos, mint a Pesti Hengermalom Társaság képviselője, lakcíméül az V. (ma: XIII.) kerületi Visegrádi utca 60-at jelöli meg. A halotti anyakönyvi bejegyzés szerinti utolsó címe volt a VI. (ma: XIII.) Főveny utca 5.

A szobrász rövid életrajzi vázlatából is kiderül: a művésznek a rákospalotai Kossuth-szobor az egyetlen fennmaradt köztéri műve. Barcza két alkotása került közgyűjteménybe: a Magyar Nemzeti Galériához még az 1950-es években került egy férfi arcmás, amit egy MÉH-telepről mentettek meg, valamint a Libatömő lány című művének gipszmintája van a galéria birtokában¹⁵.

Barcza Lajos teljes életútjának felfejtése még további kutatásokat igényel, ami minden bizonnyal a mai IV. és XV. kerület helytörténetészeinek jut feladatul, hiszen ehhez a két kerülethez kötődött munkáival a művész.

8 A Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtárának gyűjteményéből: 5727. Erdélyi Mór: A Kossuth-szobor pályázat, 1908 – Barcza Lajos pályaműve (4 fotó)

9 Budapesti Hírlap 1906. július 8.: „Kossuth-szobor Sátoralja-Ujhelyen. (...) A szobor elkészítésére hirdett nyilvános pályázaton Gárdos Aladár és Barcza Lajos szobrászművészek és Gondos Imre műépítő nyerték el az első díjat, s így őket bízták meg a szobor elkészítésével.”

10 Budapest Főváros Levéltára közjegyzői okiratok, jegyzőkönyv levél kézbesítéséről: Jakab Géza közjegyző, Sátoraljaújhelyi Kossuth Szoborbizottság Sátoraljaújhely Kossuth szobor elkészítés ügyében. Címzett: Barcza Lajos Újpest, Árpád út 86.

11 Adalékok Zemplén-Vármegye Történetéhez, 1911. augusztus 5-8. szám: Ünnepi beszédek Kossuth Lajos szobránál 228. o.

12 A pályáztatással, más szobrász felkérésével kapcsolatos információ olvasható e számunk 12. oldalán az Adalékok a rákospalotai Kossuth-szobor történetéhez c. cikkben is

13 Ács Piroska: Lechner Ödön köztéri szobrának története – Ars Decorativa 16. (Budapest, 1997) 175. o.

14 A Nemzeti Szalon kiállításainak katalógusai 1931.

15 Barcza Tibor: A rákospalotai Kossuth-szobor – Népszabadság 2002. szeptember 18. 34. o.